

ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียง
ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
Biodiversity and Utilization According to Indigenous Botanicals of Side Dishes
in Ban Kangpla, No. 3, Chaiyapruet Sub-district, Mueang Loei District, Loei Province

อสิณา แถวบุญมี¹ อาภากร สอคำ² อาริรัตน์ จันทน์ประเสริฐ³ อิศรารัตน์ มาชนพันธ์⁴
E-mail: sb6340148128@lru.ac.th, sb6340148129@lru.ac.th, sb6340148130@lru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเพื่อเป็นผักเครื่องเคียง ของหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย (17.51763° N, 101.74426° E) ซึ่งคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่การคนในชุมชนรุ่นใหม่ โดยการทำวิจัยครั้งนี้เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2565 (4 เดือน) โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ เก็บตัวอย่างพืช และถ่ายภาพลักษณะทางพฤกษศาสตร์ จากนั้นนำข้อมูลมาตรวจสอบและเปรียบเทียบกับฐานฐานวิทยา จากผลการทดลองพบความหลากหลายของผักเครื่องเคียงจำนวน 40 วงศ์ 51 สกุล 56 ชนิด พบมากที่สุดจะอยู่ในวงศ์ APIACEAE ได้แก่ ผักชีฝรั่ง ผักชีล้อม ผักหนอก บัวบก และผักชีลาว

คำสำคัญ: ผักเครื่องเคียง ความหลากหลายทางชีวภาพ พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน การใช้ประโยชน์ตาม พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

Abstract

This research aimed to study the biodiversity and their utilization by indigenous botany as a side dish of Klang Pla village, Moo 3, Chaiyaphruek Sub-district, Mueang Loei District, Loei Province (17.5176° N, 101.74426° E). This research hopefully benefits the young generation in the community. This research was conducted from June 2022 to September 2022 (4 months) using an interview form, collecting plant samples and photographs of botanical characteristics. The data were then examined and morphologically compared. From the experimental results, there were 40 families, 51 genera, and 56 species of side dishes. The most common ones were in the APIACEAE family, including parsley, cilantro, humpback, centella asiatica and dill.

Keywords: vegetable side dishes, biodiversity, indigenous botanical, uses according to indigenous botanicals

ความเป็นมาของปัญหา

ในปัจจุบันอาหารในประเทศไทยได้รับความนิยมไม่ว่าจะเป็นด้านรสชาติ ด้านหน้าตา แม้ทั้งสี่ด้าน เป็นที่ยอมรับทั่วโลก นอกจากจะมีรสชาติที่อร่อยแล้ว ยังมีคุณประโยชน์ในด้านเครื่องเทศ เช่น พืชผักที่นำตกแต่งอาหารไทยให้มีความสวยงาม ซึ่งผักเหล่านี้มีประโยชน์และคุณสมบัติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นในด้านยารักษาโรค ด้านอาหาร ด้านความเชื่อ ด้านเครื่องนุ่งห่ม และด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ผักเครื่องเคียงเป็นผักที่นิยมปลูกตามถิ่นฐานของมนุษย์ เป็นการเพาะปลูกที่เรียบง่าย ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางด้านถิ่นกำเนิด กลิ่น และรสชาติเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนั้นยังเป็นพืชผัก ปลอดภัยไร้พิษ ทำให้คุณค่าทางด้านสุขภาพอนามัย ทำให้เป็นที่นิยมกันในแต่ละท้องถิ่น

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาวงตัวในแนวทิศเหนือใต้ หมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เป็นชุมชนเก่าแก่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 300 ปี มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือ เกษตรกรประกอบอาชีพค้าขาย ชาวบ้านจะมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและมีการใช้ประโยชน์จากพืชผักโดยการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาจากชาวบ้านจากรุ่นสู่รุ่นในการใช้พืชผักเป็นยารักษาโรคโดยการรับประทานผักเครื่องเคียงชนิดต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น เช่น การรับประทานลาบ ในพื้นที่ที่จะนำไปอ่อนของผักชะพู ผักแพรว มารับประทานเป็นผักเครื่องเคียง (อิสรารัตน์ มาชนพันธ์, 2560) คนในชุมชนมีวิถีชีวิตในการรับประทานอาหารแบบดั้งเดิม การกินอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งโปรตีน อาหาร พืชผักหาได้ตามธรรมชาติหรือในบริเวณใกล้ๆ ที่อยู่อาศัย เป็นอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมี และผลตกค้างจากสารเคมีต่างๆ ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น สงบร่มเย็นเป็นสุขจาก

¹⁻³ นักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

สภาพแวดล้อมที่มีอยู่ ดังนั้น พืชผักจึงเป็นทรัพยากรทางชีวภาพที่มีคุณค่าด้านอาหารและยารักษาโรค นอกเหนือจากนี้ยังมีประโยชน์เกี่ยวข้องกับด้านอื่นๆ เช่น ความเชื่อ เครื่องนุ่งห่ม และที่สำคัญยังสามารถประกอบอาชีพสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนหรือนำไปต่อยอดด้านอื่นๆ ซึ่งมีความสำคัญต่อชีวิตต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียง ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ของผักเครื่องเคียงในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชนิดของผักเครื่องเคียง ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียงในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

เป็นวิจัยสำรวจ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จำนวนประชากรทั้งหมด 950 คน และ 210 ครัวเรือน

2.1 คิดเป็น 20%

2.1.1 ผู้ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป

2.1.2 ผู้ที่มีบ้านติดขอบถนนเส้นทางหลัก

2.2 ผักเครื่องเคียง

2.2.1 ชนิดของผักเครื่องเคียง

2.2.1 การใช้ประโยชน์ของผักเครื่องเคียง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1 แบบสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในท้องถิ่นที่มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับฐานันฐานวิทยาของผักเครื่องเคียง

3.2 แบบบันทึก ใช้สำหรับจดบันทึกเพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับฐานันฐานวิทยาของพืชและการบันทึกเสียง เช่น ชื่อและรายละเอียดของผักเครื่องเคียง ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยและบันทึกเสียงผู้ให้สัมภาษณ์

3.3 การถ่ายภาพ โดยใช้กล้องถ่ายภาพลักษณะฐานันฐานวิทยาของผักเครื่องเคียงในท้องถิ่น รวมไปถึงการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียง

3.4 แผนที่หมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ใช้ในการสำรวจตามบริเวณหมู่บ้านและเส้นทางเดินของหมู่บ้าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ศึกษาข้อมูล เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียง

4.2 เสนอเค้าโครงการทำวิจัยและติดต่ออาจารย์ที่ปรึกษาของการทำวิจัย

4.3 จัดทำหนังสือขออนุญาตลงพื้นที่จากอาจารย์ประจำรายวิชา

4.4 สร้างแบบสัมภาษณ์โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ท่าน

4.5 ติดต่อผู้นำชุมชนเพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลของการลงพื้นที่ทำวิจัย

4.6 ลงพื้นที่สำรวจผักเครื่องเคียงตามเส้นทางเดินของหมู่บ้านและบริเวณหลังบ้านของครัวเรือนที่สุ่มเก็บข้อมูลตัวอย่าง

ผักเครื่องเคียง ใช้หลักการสุ่มแบบสะดวกเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบไม่มีกฎเกณฑ์ อาศัยความสะดวกของผู้วิจัยเป็นหลัก ในการสุ่มตัวอย่างจะเป็นใครก็ได้ ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ เช่น ผู้วิจัยสอบถามชนิดและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียงในบ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย จากการสุ่ม 1-1000 ครัวเรือน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ 10-15% ดังนั้น การสุ่มใช้ช่วงอายุ 40 ปีขึ้นไป คิดเป็น 20 % ของจำนวนประชากรทั้งหมด 950 คน และ 210 ครัวเรือน และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนในท้องถิ่น

4.7 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในรูปแบบสามเส้า (Triangulation)

4.7.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Method triangulation) ซึ่งจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ และเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ เช่น การเก็บตัวอย่างพรรณพืชแบบสด หรือแบบอัดแห้ง ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลที่ได้มาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลมีความถูกต้อง

4.7.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูล (Investigator triangulation) การตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนได้รับข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มามีความถูกต้อง

4.7.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) โดยการตรวจสอบว่าถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างกันไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

4.7.4 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Method triangulation) การใช้วิธีการต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเอกสาร โดยใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน เพื่อศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ หรือซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อความแน่นอนว่าเหมาะสมหรือไม่

4.8 นำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบและเปรียบเทียบกับหนังสืออนุกรมวิธานพืช ซึ่งเป็นแหล่งอ้างอิงในการตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูล

4.9 สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

4.10 จัดทำรูปเล่มรายงานวิจัยและนำเสนอ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบสามเส้า การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บข้อมูล จะตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้องหรือไม่ และเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ เช่น การเก็บตัวอย่างพรรณพืชแบบสด หรือแบบอัด ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลที่ได้มาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลถูกต้อง การตรวจสอบด้านผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูล การตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนได้รับข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบข้อมูลที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มามีความถูกต้อง การตรวจสอบด้านทฤษฎี ตรวจสอบว่าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างกันไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันไป การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการต่างๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นๆ หรือซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อความแน่นอนว่าเหมาะสมหรือไม่

ผลการวิจัย

จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของผักเครื่องเคียงและการใช้ประโยชน์พื้นบ้าน ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยมีการสัมภาษณ์และชาวบ้าน โดยองค์ที่พบมากที่สุด มี 2 องค์ ได้แก่ APIACEAE ประกอบไปด้วย ผักชีฝรั่ง ผักชีล้อม ผักหนอก บัวบก และคุณ และ SOLANACEAE ประกอบไปด้วย มะแว้งเครือ มะเขือเปราะ มะเขือพวง พริก และมะเขือขื่น (ตารางที่ 1)

ในการนำผักเครื่องเคียงไปใช้ประโยชน์นอกเหนือจากเป็นอาหารและยารักษาโรค พบว่ามีการนำไปใช้ในที่อยู่อาศัยด้วยจำนวน 5 ชนิด ได้แก่ มะกอก มะม่วง ผักติ้ว มะยม มะเฟือง มีการนำไปใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม 1 ชนิด คือ กัลยน้ำว่า นอกจากนี้ยังมีเครื่องเคียงอีกหลายชนิดที่เกี่ยวข้องในด้านลักษณะความเชื่อ เช่น กุยช่าย มะกอก คุณ มะม่วง เพกา กัลยน้ำว่า แค อัญชัน เสม็ดแดง มะเฟือง ชะพลู พริก และมะเขือขื่น (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความหลากหลายทางชีวภาพของผักเครื่องเคียงและการใช้ประโยชน์พื้นบ้าน ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	การใช้ประโยชน์				
				อาหาร	ที่อยู่อาศัย	เครื่องนุ่งห่ม	ยารักษาโรค	สัญลักษณ์ความเชื่อ
1	APIACEAE	<i>Eryngium foetidum</i>	ผักชีฝรั่ง	✓	-	-	✓	-
2	APIACEAE	<i>Oenanthe javanica</i> (Blume) DC.	ผักชีล้อม	✓	-	-	✓	-
3	APIACEAE	<i>Hydrocotyle javanica</i> Thunb.	ผักหนอก	✓	-	-	✓	-
4	ATHVRIACEAE	<i>Diplazium esculentum</i>	ผักกูด	✓	-	-	✓	-
5	APIACEAE	<i>Centella asiatica</i> Urban.	บัวบก	✓	-	-	✓	-
6	AMARYLLIDACEAE	<i>Allium tuberosum</i> Rottl.ex Spreng	กุยช่าย	✓	-	-	✓	✓

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	การใช้ประโยชน์				
				อาหาร	ที่อยู่อาศัย	เครื่องนุ่งห่ม	ยารักษาโรค	สัญลักษณ์
7	AMACARDIACEAE	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอก	✓	✓	-	✓	✓
8	ANACARDIACEAE	<i>Eryngium foetidum</i>	มะตูมแขก	✓	-	-	✓	-
9	ALLIACEAE	<i>Allium cepa</i> Linn	หอมใหญ่	✓	-	-	✓	-
10	ALLIACEAE	<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม	✓	-	-	✓	-
11	ARACEAE	<i>Colocasia gigantea</i> Hook.	คุณ	✓	-	-	✓	✓
12	APIACEAE	<i>Anethum graveolens</i> L.	ผักชีลาว	✓	-	-	✓	-
13	ANACARDIACEAE	<i>Mangifera indica</i> L.	มะม่วง	✓	✓	-	✓	✓
14	BIGNONIACEAE	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz.	เพกา	✓	-	-	✓	✓
15	BRASSICACEAE	<i>Brassica rapa</i> L	ผักกวางตุ้ง	✓	-	-	✓	-
16	BUTOMACEAE	<i>Limnocharis flava</i> (L.) Buch	คันทอง	✓	-	-	✓	-
17	CONVOLVULACEAE	<i>Ipomoea aquatica</i> Forsk. <i>aquatica</i> Forsk.	ผักบุ้งไทย	✓	-	-	✓	-
18	CLUSIACEAE	<i>Cratoxylum formosum</i>	ผักต้ว	✓	✓	-	✓	-
19	CUCURBITACEAE	<i>Momordica charantia</i> L.	มะระขี้นก	✓	-	-	✓	-
20	CRUCIFERAE	<i>Brassica pekinensis</i>	ผักกาดเขียวปลี	✓	-	-	✓	-
21	CUCURBITACEAE	<i>Trichosanthes anguina</i> Linn.	บวบงู	✓	-	-	✓	-
22	CONVOLVULACEAE	<i>Ipomoea alba</i> Linn. Share	ชมจันทร์	✓	-	-	✓	-
23	CUCURBITACEAE	<i>Cucumis Sativus</i> Linn.	แตงกวา	✓	-	-	✓	-
24	EUPHORBIACEAE	<i>Cnidioscolus chayamansa</i>	ผักไชยา	✓	-	-	✓	-
25	EUPHOBIAEAE	<i>Phyllanthus acidus</i> (Linn.) Skeels.	มะยม	✓	✓	-	✓	✓
26	FABACEAE	<i>Cajanus cajan</i> (Linn.) Millsp.	ถั่วแระ	✓	-	-	✓	-
27	FABACEAE	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	ถั่วพู	✓	-	-	✓	-
28	GRAMINEAE	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	ตะไคร้	✓	-	-	✓	-
29	MALVACEAE	<i>Abelmoschus esculentus</i> L. Moench	กระเจี๊ยบเขียว	✓	-	-	✓	-
30	MUSACEAE	<i>Musa ABB cv'. Kluai 'Namwa'</i>	กล้วยน้ำว้า	✓	-	✓	✓	✓
31	LEGUMINOSAE	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Desv.	แค	✓	-	-	✓	✓
32	LABIATEAE	<i>lectranthusamboincus</i> (Lour.) Spreng	ผักหูเสือ	✓	-	-	✓	-
33	LEGUMINOSAE	<i>Vigna unguiculata</i> Hc.	ถั่วฝักยาว	✓	-	-	✓	-
34	LEGUMINOSAE	<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัน	✓	-	-	✓	✓
35	MYRTACEAE	<i>Syzygium gratum</i> (Wight) S.N. Mitra var. <i>gratum</i>	เสม็ดแดง	✓	-	-	✓	✓
36	FABACEAE	<i>Acacia pennata</i> (L.)	ชะอม	✓	-	-	✓	-
37	OXALIDACEAE	<i>Averrhoa carambola</i> L.	มะเฟือง	✓	✓	-	✓	✓
38	OLACACEAE	<i>Erythralum scandens</i> Blume	ผักฮาก	✓	-	-	✓	-
39	POLYGONACEAE	<i>Persicaria odorata</i>	ผักแพว	✓	-	-	✓	-
40	PIPERACEAE	<i>Piper retrofractum</i> Vahl	ติบลิ	✓	-	-	✓	-
41	PASSIFLORACEAE	<i>Passiflora edulis</i> Sims	เสาวรส	✓	-	-	✓	-
42	PIPERACEAE	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ชะพลู	✓	-	-	✓	✓

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	การใช้ประโยชน์				
				อาหาร	ที่อยู่อาศัย	เครื่องนุ่งห่ม	ยารักษาโรค	สัญลักษณ์
43	RUTACEAE	<i>Clausena excavata</i> Burm.f.	เพี้ยฟาน	✓	-	-	✓	-
44	RUTACEAE	<i>Toddalia asiatica</i> (Linn.) Lamk., T. asuleata Pers.	เล็บรอก	✓	-	-	✓	-
45	RUTACEAE	<i>Zanthoxylum limonella</i> Alston.	มะแขว่น	✓	-	-	✓	-
46	SAURURACEAE	<i>Houttuynia cordata</i> Thunb	พลูคาว	✓	-	-	✓	-
47	SOLANACEAE	<i>Solanum trilobatum</i> L.	มะแว้งเครือ	✓	-	-	✓	-
48	SOLANACEAE	<i>Solanum virginianum</i> L.	มะเขือเปราะ	✓	-	-	✓	-
49	SOLANACEAE	<i>Solanum torvum</i> Swartz.	มะเขือพวง	✓	-	-	✓	-
50	SOLANACEAE	<i>Capsicum</i> spp.	พริก	✓	-	-	✓	✓
51	SCROPHULARIACEAE	<i>Limnophila aromatica</i> Merr.	ผักแขยง	✓	-	-	✓	-
52	SOLANACEAE	<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq.	มะเขือขื่น	✓	-	-	✓	✓
53	Umbelliferae	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผักชี	✓	-	-	✓	-
54	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Smith.	กระเทียม	✓	-	-	✓	-
55	ZINGIBERACEAE	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	✓	-	-	✓	-
56	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	ขิง	✓	-	-	✓	-

อภิปรายผล

ความหลากหลายของผักเครื่องเคียงพื้นบ้าน ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2565 ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีนายทรงศักดิ์ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่วัย 60 ปี ที่มีความรู้ในเรื่องผักเครื่องเคียง ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เป็นอย่างดี เพราะเป็นผู้ที่นำผักเครื่องเคียงท้องถิ่นมาใช้ในการชีวิตประจำวัน ยังมีการเก็บรวบรวมผักเครื่องเคียงมาปลูกตามพื้นที่ที่เป็นจำนวนมาก การสำรวจตามเส้นทางเดินของหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบว่ามีจำนวนผักเครื่องเคียงท้องถิ่นที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน วงศ์ 58 ชนิด (ตารางที่ 1) ผักเครื่องเคียงที่พบมากที่สุดจะอยู่ในวงศ์ APIACEAE พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ ผักชีฝรั่ง ผักชีล้อม ผักหนอก บัวบก และผักชีลาว รองลงมาเป็นวงศ์ SOLANACEAE พบทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ มะแว้งเครือ มะเขือเปราะ มะเขือพวง พริก และมะเขือขื่น กระจายอยู่ในวงศ์อื่นๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะนำผักมาประกอบอาหารเป็นผักสวนครัว และใช้เป็นยารักษาโรค ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอิสราธน์ มาชนพันธ์ (2560) ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรในท้องถิ่นหมู่บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย โดยทำการสำรวจและเก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรท้องถิ่นตามเส้นทางเดินของหมู่บ้านและจัดจำแนกพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านเพื่อระบุชนิด รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชาวบ้านและใช้แบบสัมภาษณ์กับชาวบ้าน ในด้านประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีการใช้สมุนไพรในท้องถิ่นในการรักษาโรคและบำรุงร่างกายในชีวิตประจำวันตามภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นเพื่อเป็นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และพืชใช้เป็นทั้งอาหารและสมุนไพร พืชที่ชาวบ้านนิยมนำมาใช้เป็นประจำวันจากการสัมภาษณ์นายทวีศักดิ์ เจริญปัญญา คือ ขิง ข่า ตะไคร้ เนื่องจากเป็นพืชที่ใช้ในการประกอบและเป็นเครื่องเทศ และยังมีพืชสมุนไพรอื่นๆ อีกและนำมาใช้ในการรักษาโรค เช่น สาบเสือใช้ใบนำมาตำพอกแผลสด ช่วยห้ามเลือด ฟาทะลายโจรใช้ใบกินสด หรือใบตากแห้ง ต้มกับน้ำแล้วดื่มแก้ไข้หวัด แก้ไอ แก้ปวด วานหางจะเข้ ใช้รักษาบาดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เป็นต้น

การใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน แบ่งย่อยตามลักษณะการใช้ประโยชน์ผักในชีวิตประจำวันของชุมชนในท้องถิ่น คือ ผักที่ใช้เป็นอาหาร ผักที่ใช้เป็นยารักษาโรค ใช้สัมภาษณ์ชาวบ้าน ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ปลูกพืชผักเพื่อประกอบอาหารทานเอง โดยปลูกไว้บริเวณสวนหลังบ้านหรือปลูกไว้ตามพื้นที่ใกล้เคียงจึงมีพืชที่ใช้ประกอบอาหารและพืชที่ใช้เป็นพืชสมุนไพรท้องถิ่น จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์อยู่ 5 ด้าน คือ ผักที่ชาวบ้านใช้ประกอบอาหาร มะเขือพวง มะเขือเปราะ ถั่วงอก และมะตูมฝรั่ง ผักที่ใช้เป็น

อาหารและสมุนไพรรักษาโรค เช่น บัวบก มะระขี้นก ตะไคร้ ข่า ขิง พูเสือ ดอกแค สะระแหน่ ผักแขยง และมะแว้งเครือ ด้านที่อยู่อาศัยนำมาสร้างบ้าน เช่น มะม่วง ผักต้ว มะกอก มะเฟือง ด้านเครื่องนุ่งห่มนำมาทอเป็นเสื้อผ้า เช่น กล้ายน้ำว่า และด้านความเชื่อ เช่น กุยฮ่าย มะกอก คุณ มะม่วง เพกา มะยม กล้ายน้ำว่า แคน อัญชัน เสม็ดแดง มะเฟือง ชะพลู พริก และมะเขือขื่น เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

จากการสำรวจผักเครื่องเคียงในหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โดยผู้จัด ผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้ทำการสำรวจตามเส้นทางของหมู่บ้านและบริเวณหลังบ้าน ซึ่งในแต่ละหลังคาเรือนมีการปลูกผักพื้นบ้านที่เป็นผักเครื่องเคียง

ความหลากหลายของผักเครื่องเคียง ในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ที่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียง ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2565 โดยสำรวจและเก็บตัวอย่างด้วยการอัดแห้งผักเครื่องเคียง ซึ่งระบุชนิดและบรรยายลักษณะตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียง มีการจัดจำแนกหมวดหมู่ของผักเครื่องเคียงในท้องถิ่นที่กินสดและมีประโยชน์ทางด้านยารักษาโรค ด้านที่อยู่อาศัย ด้านเครื่องนุ่งห่ม และด้านความเชื่อ ผลของการศึกษาพบว่ามีจำนวนผักเครื่องเคียงที่ใช้กินสดและมีประโยชน์ทั้งหมด 40 วงศ์ 56 ชนิด

ข้อเสนอแนะ

1. การสำรวจผักเครื่องเคียงถ้าต้องการเก็บภาพและตัวอย่างให้ครบทุกส่วนจะต้องใช้ระยะเวลามากกว่า 4 เดือน เพราะผักบางชนิดมีช่วงการเจริญเติบโต ออกดอก ออกผล ที่แตกต่างกัน และควรใช้เวลาอย่างน้อย 1 ปี
2. นำผักเครื่องเคียงในท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ เช่น นำผักเครื่องเคียงไปแปรรูปเป็นของทานเล่นเพื่อให้ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเอง และให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
3. เผยแพร่ข้อมูล นำหนังสือวิจัยเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของผักเครื่องเคียงในหมู่บ้านก้างปลา หมู่ 3 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เช่น นำสำเนาวิทยานิพนธ์ของใบผักเครื่องเคียงที่อัดแห้งไปมอบให้กับผู้นำชุมชนในท้องถิ่นหรือโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

อิสรารัตน์ มาชนพันธ์. (2560). ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรท้องถิ่นใน หมู่บ้านศรีเจริญ ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย